

„Én a saját magam útját járom” – emlékezés Judith Dupont-ra

Ferenczi egykori naphegyi villájában, a Lisznyai utcában kifüggesztve látható három kéziratos lap azokból a feljegyzésekből, amelyeket *Klinikai napló* cím alatt adtak közre. Sokszor felmerül a – világ különféle tájékairól érkező – látogatókban a kérdés, hogy hol van ez az anyag ma, és hogyan jutott mindez napvilágra? Judith Dupont egészen 2025 októberéig az pszichoanalitikus volt, akivel „az idő fonalán” el lehetett vezetni az érdeklődőt Ferenczi „egykorától” a látogatása jelenéig. Az egyik falon látható Oscar Nemon szobrász lányának, Aurelia Joungnak a fényképe, amely jelenlegi tudásunk szerint az egyetlen, amin a Ferenczi-villa interiőrje látható. A Ferenczi-villában Judith Dupont is sokszor megfordult gyerekként, unokatestvérével, Bálint Mihály fiával, Jánossal együtt. A szóban forgó képen Oscar Nemon éppen Ferenczi szobrán dolgozik, mellette áll Ferenczi – szokásos joviális mosolyával. A képen egy festmény is látszik félig. Ezt Judith Dupont édesanyja, Székely-Kovács Olga (később Dormándi Olga) festette (Dormándi, 1923).

Judith Dupont 1925-ben született. Gyerekkorát Budán, a Naphegyen töltötte pezsgő szellemi légkörben, ahol mindig beszédtema volt a pszichoanalízis, amiből ő gyerekként még nem sokat értett, de külsőségei és az inspiráló viták mindennapjaihoz tartoztak.

Anyai nagyanyja Kovács Vilma pszichoanalitikus volt, egy rendkívül autonóm asszony. „Mindent megtett, amit az ő idejében egy nőnek nem volt szabad: elvált, volt hivatása és jövedelme, dohányzott, és még vezetni is megtanult” – emlékezik róla Judith Dupont (Dupont, 2017, 25). Kovács Vilma Ferenczi pácienséből tanítványává és barátjává vált, analitikus lett, majd pedig legközelebbi munkatársaként a magyarországi pszichoanalitikus mozgalomban nélkülözhetetlen oktatói, szervező szerepet vállalt. Emellett németből fordított is, többek között Freud *Túl az örömelven* című munkáját és Ferenczi *Thalassáját*. Kovácsék villájában élénk szellemi élet folyt:

„Nem csak az egész család gyűlt össze nálunk, de számos barát, köztük számos nevezetesség is megfordult. szomszédunk, Ferenczi Sándor, feleségével, Gizellával, és annak idősebb lányával, Elmával, Weiner Leó zeneszerző, egy morcos figura, remek humorral, Berény Róbert festő és felesége Eta, egy barna szépség, akiről a *Csellózó nő* című képet festette.” (Dupont, 2017, 25.)

Kovács Vilmának két lánya született: Alice és Olga és egy fia, Ferenc. Judith Dupont édesanyja a fiatalabb lány, Székely-Kovács Olga (1900–1971) festőművész-illusztrátor volt, a Ferenczi baráti köréhez tartozó Berény Róbert tanítványa. Dupont nagynénje,

Bálint Alice (lánykori nevén Székely-Kovács Alice), Bálint Mihály felesége, szintén a pszichoanalízist választotta hivatásául.

Az apai ág is gazdag és izgalmas szellemi környezetet jelentett, édesapja, Dormándi (Engel) László, gazdasági végzettséggel rendelkező üzletember és író, újságíró, a Pantheon Könyvkiadó igazgatója, majd tulajdonosa volt. A Pantheon érdeme volt 1920 és 1944 között a kortárs magyar írók – többek között Márai, Kassák, Déry Tibor – kiadása és az európai, főként német és francia szépirodalom megismertetése a magyar közönséggel. Az olvasás öröme és a nyomtatott könyv egész materiális szeretete innen jön. Férj és feleség közötti szoros szellemi együttalkotásának érzékeltetésre ékes példa, hogy Vercors *A tenger csendje* című regényét Dormándi László fordította és adta ki, az illusztrációt pedig Székely-Kovács Olga készítette.

1938-ban a fasizmus elől szűk elől családjával Franciaországba emigráltak. Azért oda, mert édesanyja Székely-Kovács Olga, Párizsban tanult festészetet, és ott is elismert művész volt. Dormándi Lászlónak is komoly francia kapcsolatai voltak, az egyik legjobb barátja, Vercors volt, és hamar felvette a kapcsolatot a párizsi magyar emigránsokkal is, többek között Fejtő Ferencsel. A megszállás alatt saját nevük alatt Párizs hetedik kerületében maradtak, és egy gyereklap kiadásával, illetve illusztrálásával tartották fenn magukat. Azon múltott a család megmenekülése, hogy a kerület rendőrfőnöke eldugta a feljelentő leveleket. (Erős-Szilasi, 1998, 121.)

A Bálint család Angliába vándorolt ki. Ferenczi özvegye, Gizella, Bálint Mihályra bízta a Ferenczi-hagyatékot, hogy hozzáértő és biztonságos kezekben tudja. Az emigrációban Bálint Alice nem sokkal később, fiatalon elhunyt, és néhány hónappal később Kovács Vilma is. A két család mindvégig szorosán tartotta a kapcsolatot. Mint 2001-ben Budapesten egy az *Elveszett gyerekkor* konferencia szünetében vele készített interjúban kedélyesen felidézte, lassanként rájött, „milyen érdekes dolgokat mondott ez a Ferenczi bácsi”. (Szendi, 2001). Édesanyja nagyon örült Judith elhatározásának, hogy pszichoanalitikus lesz, és hivatásukat folytatva enyhíti valamiként az elveszett családtagok fájó hiányát. Bálint Mihály gyakorlati tekintetben is támogatta ebben. Az orvosi egyetem után kiképző analízisét is elvégezte, és különböző intézetekben, főként gyerekekkel és szüleikkel dolgozott, közben magánpraxisát is elindította.

Az emigrációban élők számára az odahagyott, elvesztett nyelv és kultúra megőrzésének és az új közeggel való kapcsolatteremtésnek, a két nemzeti identitás egyéforrasztásának egyik legtermékenyebb lehetősége a fordítás. Judith Dupont jelentős fordítói munkásságot tudhat magáénak. Az anyanyelvhez való kötődésen kívül másik fontos hajtóereje az a vágy és elkötelezettség volt, hogy a magyar kultúrát – annak fontos részeként a pszichoanalízist – hozzáférhetővé tegye minél több ember számára. A francia nyelv, amelyet sokan beszélnek, erre kiválóan alkalmasnak bizonyult. Bálint Mihály műveit azért kezdte el fordítani, mert tetszettek neki, és tudta őket használni a terápiás gyakorlatában. Akárcsak nagyanyja, ő is lefordította, de ő franciára, Ferenczi *Thalassáját*. Ez Ábrahám Miklós előszavával jelent meg. Ábrahám sokat munkálkodott azon, hogy Ferenczi összes művei megjelenjenek franciául, és maga is jeles műfordító és analitikus volt, Babits Mihály több művét, többek között a *Jónás könyvét* is átültette franciára.

Bálint halála után kézenfekvő volt, hogy a Ferenczi-hagyaték Judith Dupont-hoz kerüljön, aki szakmailag hozzáértő volt, értett magyarul, és Gizella lányaival is szoros kapcsolatban volt. Így került sor először a *Klinikai napló*, majd a *Freud–Ferenczi levelezés* franciára fordítására és kiadására. Sosem készítette egyedül fordításait, ezt a tevékenységét is egyfajta kapcsolatiság jellemezte. A levelezés átültetése kapcsán írt sorai megvilágítják azt, hogyan gondolkodott erről, és mit jelentett számára:

„Tudjuk, hogy Ferenczi anyja jobban tudott németül, mint magyarul. Ugyanakkor fia egy magyar kisvárosban nőtt fel, magyar iskolába járt, magyar nyelvi környezetben élt. Freudnak írt leveleiben gyakran idéz magyar dalokat, verseket, mondásokat. [...] Fordítói csoportunkban számtalanszor előfordult, hogy Ferenczi egyik-másik kifejezését először magyarra fordítottuk, hogy megértsük annak minden konnotációját, mielőtt találunk olyan francia megfelelőt, amelyet ténylegesen kielégítőnek érzünk. [...] Én személy szerint nagyon élveztem ezeket a nyelvközi utazásokat a fordítócsoporthoz különböző származású tagjainak társaságában, akik a kalandozásokban éveken át részt vettek.” (Dupont, 2017, 82.)

A *Klinikai napló* esetében a fordítócsoporthoz az általa 1969-ben alapított *Le Coq Héron*¹ folyóirat munkatársaiból állt. A *Coq Héron* szellemisége tükrözi Judith Dupont minden fontos meggyőződését, életének és életművének igen fontos része. Sok előszava, írása és fordításainak jelentős része is itt jelent meg. Több mint ötven éven át a szerkesztőség legfontosabb munkatársa volt. A lap szerkesztési elvét – vágyott és sok közösség számára példaadó – liberalizmus jellemzi. Ez azt jelenti, hogy minden írást ki kell adni, amiben a szerkesztőbizottságnak akár egyetlen tagja is értéket lát, és meg akar jelentetni, de bárki, aki nem ért vele egyet, kifejtheti az ellenvéleményét.

A folyóirat „iskolák feletti” – jobban mondva nem törődik ezekkel. Nem tartozik semmilyen pszichoanalitikus iskolához – ahogy maga Dupont maga sem –, összefogja az egyébként francia viszonylatban eléggé széttartó irányzatokat. Nem csak a pszichoanalízisnek ad terepet, hanem a különböző társadalomtudományoknak, mint a pedagógia, szociológia, antropológia, valamint a művészetnek, irodalomnak is.

A magyar vonatkozású témák, magyar szerzők igen gazdag anyagot képviselnek benne. Tematikus számai vannak Bálint Mihályról, Róheim Gézaról, Hermann Imréről. Két lapszámot képviselve itt publikálták Bálint Alice munkáit. 100. számában Hollós István: *Búcsúm a Sárga Házról* című műve jelent meg, Judith Dupont fordításában, Éva Brabant előszavával.

Magyar írók, művészek munkái jelentek meg franciául, pl. Karinthy, Kosztolányi, József Attila, és a műveket elemző cikkek is szerepelnek benne. Csak néhány példát említve: Kassai György (George Kassai) „József Attila és a pszichoanalízis” című cikke szerepel a *Ferenczi Sándor öröksége* számban (127.), és ugyancsak ebben található Nyéki Lajos nyelvésznek egy Bartók *Kékszakállú hercegével* foglalkozó cikke. A *Magyar divány* szám (133.) hozza Nemes Livia Kosztolányi Dezső *Édes Anna* című regényének elemzését. De nem csak a Ferenczihez kapcsolható művészeket szerepeltet, például 2003 után több, Kertész Imre munkásságát méltató írást is találunk benne.

¹ <https://www.lecoqheron.fr/>

Persze korántsem csak a magyar vonatkozások érdekesek; csak az irodalmat tekintve, ami nem is fő profilja a folyóiratnak, rendkívüli sokszínűség jellemzi: többek között Carl Spitteler *Imágó* című regényével, Antonin Artaud-val és Margaret Durasszal foglalkozó munkákat is találunk benne.

A családi örökségből nemcsak az analitikusi, hanem a művészi tehetségből is jutott neki bőven, Judith Dupont remek író is volt. Írásaiban vissza tudja adni gondolkodásának eredetiségét, következetességét és főként világosságát, és – ahogy François Dolto fogalmaz – „pszichoanalitikusi körökben ritkán tapasztalható és épp ezért különösen kincset érő” humorát. (Dupont, 2019, 10.) Munkáit soha nem terheli túl szakkifejezésekkel, nem bonyolítja el, mert szerinte ez nem szól másról, csak arról, hogy a szerzők „kicsi ötletből nagyot akarnak csinálni”, ahogy ő mókásan megfogalmazta. Például Lacan – úgy vélte – nem is akarta, hogy megértsék. Amikor 1997-ben Erős Ferenc és Szilasi Judit interjút készített vele, arra a kérdésre, hogy mennyiben hatottak rá Ferenczi és Bálint munkái, ezt a választ adta:

„Ferenczi, Bálinték és Kovácsék munkája érdekes és értékes. Ferenczit Bálint adta tovább, amíg tudta, aztán én, amíg tudom. De mindaz Ferencziből, Bálintból és Kovácsból áll. És mindezekon kívül van, ami az én mondanivalóm, és az vagyok én. Ez nem keveredik össze másokéval, csak annyiban, hogy persze mindezek a munkák, amelyeken dolgoztam, amelyeket fordítottam, és amelyek után érdeklődtem, bizonyára mindenféle módon az én saját munkámnak is részeivé váltak sok minden egyébbe együtt. Én a saját magam útját járom. Ami ezer dologból tevődött össze, mindabból, amit olvastam, ami érdekelt. Van, amit nem tudok pontosan megjelölni, hogy kinél olvastam. Nem követek semmilyen iskolát. Ami tetszik, azt használom, ami nem tetszik, vagy nem értem, azt nem használom.” (Erős – Szilasi, 1998, 138.)

Két könyve az elmúlt években jelent meg magyarul. Az egyik a *Kézikönyv nehezen kezelhető szülőkkel rendelkező gyermekek számára*, ebben Karinthyt idéző görbe tükörben mutatja meg a gyerek és a szülő bonyolult, sokszor megrázkódtatásokkal terhelt kapcsolatát, amit a pszichoanalitikus terápiái során tapasztalt. Az írás ihletője egy konkrét esemény, amikor olyan szülőknek tartott előadássorozatot, akiknek „nehéz” gyerekük van, de egyre inkább arra jött rá, hogy a helyzet fordított, mert a gyerekeknek vannak nehéz szüleik. Az írás fergeteges humora és ellenállhatatlan szerethetősége abból fakad, hogy a beszédhelyzet tréfásan meg van fordítva, a sokszor súlyos tapasztalatokat a gyerek mondja ki. „Mesterünknek, a Bölcs Csecsemőnek” és szülőjének, Ferenczi Sándornak, szól a könyv ajánlása. A „nemkívánó szülő” és a „szüleinek elég jó gyerekei” olyan fogalmak, amikben a pszichoanalitikus irodalomban kicsit is tájékozott olvasó könnyen ráismerhet Ferenczi és Winnicott teóriáira. De a könyv zsenialitása éppen az, hogy olvasói úgy tehetik zsebre az elméletek önismeretre vonatkoztatható tanulságait, hogy közben egyáltalán nincs szükségük ezek ismeretére. A könyvhöz előszót író Dolto szerint „Úgy csukják be a végén, hogy újra képesek lesznek gyerekként nevetni a családi élet tragikomikus helyzetein.” (Dupont, 2019, 9.)

Dupont másik magyarul is olvasható könyve *Az idő fonalán. Analitikus útinapló*, amely önéletrajzát és vegyes témájú írásait tartalmazza. Önéletrajzot írni szerinte

„nagyképűség”. De mint mély önismerettel rendelkező ember, senki nem tudta olyan pontosan megragadni szellemi örökségéhez való viszonyának lényegét, mint ő maga. Talán szemérmességnek lehetne nevezni, hogy ezt valamiféle közvetettséggel teszi. Paul Roazen történész munkája kapcsán a gyermeki kíváncsiság és a tudományos érdeklődés összefüggéseinek kérdésein gondolkodva így ír:

„Mint a nagy vagyonok örökösei, akiknek esetenként fullasztó az ölükbe hullott gazdagság, és akik csak többé-kevésbé jól, öröm nélkül kezelhetik azt, vagy hátat fordíthatnak neki. Természetesen a pszichoanalízisben, miként a pénzügyi területeken is akadnak olyan kreatív egyének, akik képesek eredeti dolgok létrehozására úgy, hogy közben azt sem tagadják meg, amit örököltek.” (Dupont, 2015, 247.)

Tudását és a Ferenczi-hagyatékot szívélyes nagyvonalúsággal és természetes gyakorlatiassággal osztotta meg mindazokkal, akik hozzáfordultak. 2018-ban e-mailben kerestem fel, érdeklődve, hogy nem tud-e édesanyjának Ferencziről készült, 1923-as festményének sorsáról, ami a Ferenczi-villában volt kiakasztva. Ismeretlenül, mindössze azt írtam meg, hogy irodalomtörténész vagyok, Erős Ferenc tanítványa. Szinte azonnali és lakonikus választ kaptam: a festmény eltűnt, „tetszett valakinek, vagy fűtöttek vele, nem tudom”. A másik eset, ami igencsak tanulságos volt számomra, tükrözte egyenességét és elveihez való hűségét. Azt kérdeztem tőle, hogy tudja-e, honnan kapta Ferenczi *Klinikai naplója* azt az alcímet, hogy „Ohne Sympathie, keine Heilung”, mert nekem nagyon tetszik, és megérint, és hogy a többi kiadásban miért nem lett ilyen címadás. Ismét rövid és lényegre törő válasz érkezett: nem tudja, de neki nem tetszik ez a cím. Segített rájönni, hogy Ferenczi a szándékától való idegensége, a címadás utólagossága miatt idegenkedhetett az effajta kiegészítéstől.

2024. októberében Vincze Anna pszichoanalitikussal meglátogattuk Judith Dupont-t Andilly otthonában. Anna a rég nem látott családi barát, én a szívesen fogadott vendég voltam. A falon rengeteg – jobbára az édesanyja által festett – kép, könyv és kézimunka. Ugyanaz az élénk, érdeklődő tekintet, „elsődleges” alapvető mosolygás volt jelen a beszélgetés három órája alatt, amit a róla készített képeken, filmfelvételeken láttam. Annával leginkább a terápiáról beszélgetett, négy klinikai beszélgetést vitt még akkor – így hívta, amit a szakma szupervízióknak nevez, mert ebben a viszonyban sem tűrte meg a tekintélyelvű alá-fölérendeltség gondolatát.

Az év novemberében jelent meg Hollós István *Sárga Ház-a* angolul, ezt újságoltam neki boldogan.

Mosolya, élénk érdeklődő tekintete már csak képen kísérhet el – külsőn és belsővé váltakon egyaránt. Remélem, szellemességét, humorát, tiszta logikájú világos gondolatmenetét még több magyarra fordított munkájában élvezhetjük majd.

Takács Mónika

Felhasznált irodalom

- Erős Ferenc – Szilasi Judit** (1998). „Mesterségem a pszichoanalízis.” Párizsi beszélgetés Judith Dupont-nal, *Thalassa*, 9(1): 119–138.
https://epa.oszk.hu/05200/05246/00010/pdf/EPA05246_thalassa_1998_1_119-138.pdf
- Dupont, Judith** (2017). *Az idő fonalán. Analitikus útinapló*. Ford. Weiszburg Anna. Budapest: Oriold és Társai.
- Dupont, Judith** (2019). *Kézikönyv nehéz szülőkkel rendelkező gyermekek számára*. Ford. Weiszburg Anna. Budapest: Oriold és Társai.
- Dormándi Olga** (1923). *Ferenczi Sándor portréja*. <https://www.olga-dormandi.com/en/portraits>
- Szendi Edit** (r.) (2001). *Századfordító magyarok: Ferenczi Sándor (1873–1933)*. Szakértő: Mészáros Judit, Budapest: MTV1.

